

**METODY KOMPUTEROWE
W BADANIACH I DYDAKTYCE HISTORII
TORUŃ 28-30 XI 1996**

Instytut Historii i Archiwistyki UMK w Toruniu był organizatorem trzeciego sympozjum poświęconego metodom komputerowym w badaniach i dydaktyce historii. Ponadto organizatorami konferencji byli: Polski Oddział Association for History and Computing i Komisja Metod Komputerowych PTH. Na spotkanie przybyli licznie pracownicy z wielu ośrodków naukowych kraju, archiwiści, nauczyciele i przedstawiciele firm komputerowych.

Obrady sesji otworzył dyrektor Instytutu Historii i Archiwistyki UMK Kazimierz Wajda. Zgodnie z programem sympozjum autorzy prezentowali swoje wystąpienia podczas czterech kolejnych sesji, które kończyły się dyskusją. Pierwsi referenci – Adam Bieniaszewski i Rafał T. Prinke podzielili się refleksjami z XI Międzynarodowej Konferencji AHC, która odbyła się w 1996 r. w Moskwie na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Łomonosowa. Zwrócili oni uwagę na słabą organizację imprezy oraz poważne braki w zabezpieczeniu technicznym obrad. W Moskwie spotkali się przedstawiciele 24 państw, zainteresowanych wykorzystaniem metod komputerowych do badań historycznych. Konferencja poświęcona była problemom związanym z teorią metod komputerowych i konwersją źródeł historycznych. W czasie obrad prezentowano, ciesząc się dużym zainteresowaniem, bazy danych do analizy problemów z zakresu: genealogii, demografii i kartografii. Wyznaczono czas i miejsce XII Konferencji AHC, która odbędzie się 30 VI-2 VII 1997 r. w Glasgow.

Zdzisław Pentek wygłosił referat na temat recepcji metod komputerowych wśród pracowników naukowych. Z jego badań wynika, że wśród historyków wyraźnie wzrasta zainteresowanie komputerem, chociaż nadal istnieje grupa badaczy nie wykorzystująca metod komputerowych w swoich badaniach. Zwiększa się również ilość sprzętu będącego w posiadaniu placówek naukowych i dydaktycznych. Referent, wśród pracowników naukowych, wyróżnił cztery grupy osób w różnym stopniu zainteresowanych wykorzystaniem komputera w badaniach naukowych. W opinii autora, proces komputeryzacji nauki jest nieunikniony, bowiem ogromnie przyspiesza pracę, przede wszystkim gromadzenie i przeglądanie źródeł oraz literatury. Rafał T. Prinke w kolejnym wystąpieniu poruszył problem narracji

historycznej w nowych mediach elektronicznych. Z doświadczeń autora wynika, że mogą być one wykorzystywane w szerokim zakresie w narracji historycznej i kryją w sobie znaczny potencjał badawczy możliwy do wykorzystania przez historyków.

Dyskusję po zakończeniu pierwszej sesji zainicjował Jerzy Wiślocki. Zwrócił uwagę na coraz bardziej wyraźnie rysującą się potrzebę komputeryzacji źródeł. Większości materiałów źródłowych ze względów finansowych nie opłaca się drukować, lecz można by je wydać na CD-ROM, co uczyniłoby je ogólnie dostępnymi. Antoni Mączak zwrócił uwagę na możliwości wykorzystania edytorów tekstu w pracy naukowej. W chwili obecnej dają one bardzo wiele możliwości (przypisy, styl, indeksowanie) i zmieniają „psychikę” tworzenia pracy naukowej. Zebranie polskiego oddziału AHC, poświęcone sprawom organizacyjnym, zakończyło pierwszy dzień obrad.

Obrady drugiej sesji, którym przewodniczył Jerzy Wiślocki, poświęcone były zastosowaniu komputerowych programów dydaktycznych w szkole. Swoje doświadczenia w tej dziedzinie przedstawili Teresa Maresz i Grzegorz Chomicki. Teresa Maresz jest nauczycielką w X LO w Toruniu i wykorzystuje w swojej pracy siedem autorskich programów komputerowych, stworzonych z myślą o licealistach. Zawierają one komentarz słowny, animację, dźwięk i elementy kartografii. Grzegorz Chomicki przedstawił krakowskie osiągnięcia w wykorzystywaniu dydaktycznych programów historycznych w szkołach. Konkluzja wynikająca z przedstawionych referatów jest jednoznaczna: dostępne na rynku programy dydaktyczne są bardzo słabe zarówno w sferze merytorycznej, jak i dydaktycznej.

Zaprezentowane referaty wywołały ożywioną dyskusję. Dyskutanci zwrócili uwagę przede wszystkim na bardzo słaby poziom merytoryczny programów edukacyjnych. Andrzej Biernat skrytykował istniejące na polskim rynku komputerowe programy dydaktyczne, a także dotychczasowy sposób nauczania historii. Antoni Mączak zwrócił uwagę na możliwość szerszego wykorzystania ikonografii dostępnej w postaci elektronicznej. Następnie przedstawiciel firmy Vertex przedstawił możliwości przygotowania własnych prezentacji multimedialnych, przydatnych na lekcjach historii. Vertex proponuje, by do przygotowania prezentacji wykorzystać na przykład program *Power Point* z pakietu *Microsoft Office* oraz materiał z encyklopedii historycznych ukazujących się na CD-ROM.

Szczególnym zainteresowaniem cieszyła się prezentacja poświęcona problematyce skanowania dokumentów i mikrofilmów. Hubert Weiss mówił o problemach związanych z przygotowaniem do wydania części *Metryki Koronnej* (okres Henryka Walezego) w postaci książkowej i multimedialnej. W czasie dyskusji Jerzy Wiślocki mówił o konieczności jak najszybszego udostępnienia całego zasobu mikrofilmów w postaci multimedialnej, na dyskach kompaktowych. Ułatwiłoby to szerszy dostęp do materiałów źródłowych, zwłaszcza historykom pracującym w oddalonych od archiwum ośrodkach naukowych. Zwrócono uwagę na fakt, że w Polsce brakuje firm, które chciałyby się tym zająć.

Trzecia z kolei sesja poświęcona była zastosowaniu konkretnych programów komputerowych w badaniach naukowych. Referenci prezentowali bazy danych i programy, które sami wykorzystują w swojej pracy. Adam Bieniaszewski, wykorzystując spis posesji z 1792 r. (*Protokół rewizji miasta wolnego Poznania*) i program *d'Base*, zaprezentował możliwości prowadzenia badań związanych z socjotopografią miasta. Referent przedstawił wstępne wnioski, dotyczące np. typu zabudowy (murowana, drewniana) czy lokalizacji własności duchowieństwa, szlachty i mieszczanństwa w Poznaniu.

Niezwykle interesujący referat przedstawiła Lidia Zyplikiewicz. Zaprezentowała możliwości wykorzystania bazy danych (*Access 2.0*) do prowadzenia całościowych badań statystycznych. Podstawę źródłową jej badań stanowi spis ludności miasta Krakowa z 1880 r. Konstrukcja bazy danych została oparta o szczegółowy formularz o 30 polach. Referentka wprowadziła do swojej bazy danych ponad 60 tys. osób ze wspomnianego spisu. Analiza materiału źródłowego zgromadzonego w bazie danych pozwala zbadać wiele problemów demograficznych i społecznych, jak migracje, wielkość i struktura gospodarstw domowych, pozycja kobiety czy struktura społeczno-zawodowa mieszkańców dziewiętnastowiecznego Krakowa. Referentka podkreśliła, że baza danych znacznie usprawniła i przyspieszyła zbieranie materiału źródłowego.

Natomiast program *MapInfo Professional* stał się podstawą do opracowania prezentacji, jaką przedstawił Konrad Wnęk. Umożliwia on czerpanie informacji z map i tworzenie nowych. W tym celu można wykorzystywać mapy bazowe bądź mapy zeskanowane i wprowadzone do bazy. Program posiada spory zestaw gotowych podkładów map, lecz głównie są to mapy Ameryki Północnej. Obiektom zaznaczonym na mapie można przyporządkować informacje statystyczne, jak również i tekstowe. Podczas dyskusji za największą wadę programu *MapInfo* uznano bardzo wysoką cenę. Zaproponowano też, żeby podkłady map historycznych dotyczących Polski zamieszczać w Internecie.

Czwarta sesja dotyczyła spraw związanych z archiwiami i edycją źródeł. Andrzej Biernat z Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych zaprezentował polską stronę archiwalną w Internecie. Zasób informacji archiwalnej dostępnej w Internecie jest bardzo skromny, lecz dzięki współpracy osób zainteresowanych systematycznie powiększa się. Do chwili obecnej zainteresowani mogą dowiedzieć się o organizacji sieci archiwalnej w Polsce (podległej NDAP) oraz o polonicach przechowywanych w archiwach zagranicznych.

Wydawnictwa elektroniczne, przygotowywane wspólnie przez wydawnictwo DiG i NDAP, zaprezentował Sławomir Górzyński. Są to edycje równoległe wychodzące na CD-ROM-ach i w formie książkowej. Duże zainteresowanie wzbudził prezentowany przez referenta zbiór fotografii dotyczący kresów wschodnich w okresie II Rzeczypospolitej. Kolorowe fotografie można wykorzystywać wielorako: grupując, powiększając (do 800%) i tworząc własne prezentacje wizualne.

Wiesław Nowosad przedstawił możliwości jakie daje wykorzystanie programu *IS'IS* w badaniach historycznych. Referent wprowadził dane dotyczące korespon-

dencji z diariusza Chrapowickiego (1651 rekordów z trzech roczników diariusza). Pozwoliło to autorowi na sformułowanie istotnych wniosków dotyczących kwestii obiegu pism w Polsce nowożytnej. Jednak w dyskusji nad tym wystąpieniem niektórzy uznali, że do podobnych ustaleń można było dojść i bez pomocy komputera, poprzestając na tradycyjnej metodzie analizy tekstu źródłowego. Ostatni referent, Dariusz Matelski, omawiał zastosowanie programu *Microsoft Word* w edycji źródeł historycznych. Autor podkreślił liczne zalety tej aplikacji, bogactwo narzędzi pomocniczych, które pozwalają szybko i sprawnie pracować nad edycją źródeł. Jednakże w czasie dyskusji zwrócono uwagę, że wykorzystany przez referenta program jest dobrym edytorem tekstu, lecz mało użytecznym do edycji tak skomplikowanych tekstów jak źródła historyczne.

Dyskusja końcowa dotyczyła nie tylko problematyki bezpośrednio związanej z tematyką sympozjum, lecz również innych kwestii związanych z problematyką funkcjonowania historyków w świecie mediów elektronicznych. Uczestnicy sympozjum zgłosili wiele istotnych uwag i postulatów. Podkreślono konieczność reaktywowania listy dyskusyjnej historyków (klio), która dotychczas funkcjonowała bardzo słabo. Postulowano również potrzebę większej integracji środowiska historyków zainteresowanych metodami komputerowymi oraz konieczność usprawnienia kontaktów między ośrodkami badawczymi poprzez wymianę informacji w Internecie.

Podsumowania obrad sympozjum dokonał Andrzej Biernat, a Bohdan Ryszewski jako gospodarz zamknął je wyrażając nadzieję, że wszyscy uczestnicy spotkają się za rok. Zarówno organizatorzy, jak i uczestnicy najwyraźniej byli zadowoleni z przebiegu sympozjum, czego wyrazem mogą być czynione zapewnienia, że wszyscy spotkają się w przyszłym roku na czwartym sympozjum organizowanym również w Toruniu.

Iwona Kulesza